

Čornejová, Michaela

Závěrečné shrnutí

In: Čornejová, Michaela. *Tvoření nejstarších českých místních jmen : bohemika z 11.-13. století*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009, pp. 164-168

ISBN 9788021050273

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/124005>

Access Date: 12. 12. 2024

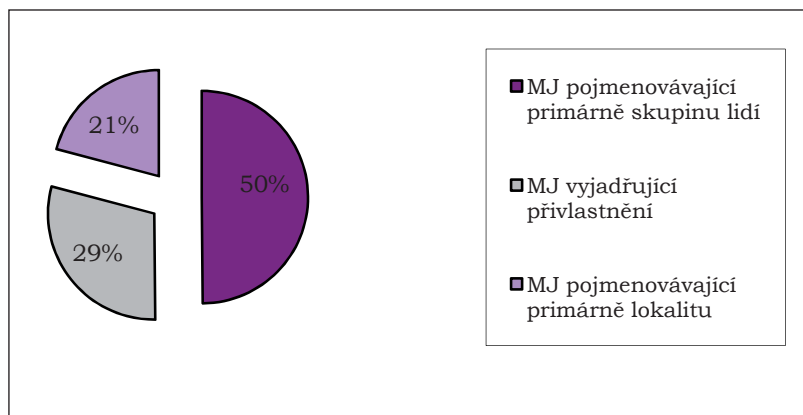
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ

V následující kapitole shrnujeme základní vlastnosti oikonymie českého území ve zkoumaném období a nastiňujeme některé tendence jejího dalšího vývoje. Nedílnou součástí tohoto shrnutí jsou závěry k jednotlivým typům MJ, zvláště v 2.4.3, 2.5.3, 2.6.3, 2.13.3, 2.14.18–21, 2.16.5, 2.17.6, 2.18.7, 2.19.7.

V úvodu kapitoly věnované analýze materiálu jsme nastínili členění oikonym podle objektu pojmenování na MJ pojmenovávající primárně místo, skupinu osob, nebo MJ vyjadřující přivlastnění. Zároveň jsme naznačili, že toto v zásadě neslovotvorné členění oikonym má určitý význam pro závěry o specifikách oikonymického tvoření. Následující graf zobrazuje procentuální zastoupení oikonym uvedených tří skupin MJ v rámci celkového počtu analyzovaných formací:

Graf III: Procentuální zastoupení typů MJ s ohledem na objekt pojmenování, příp. vyjádření přivlastnění

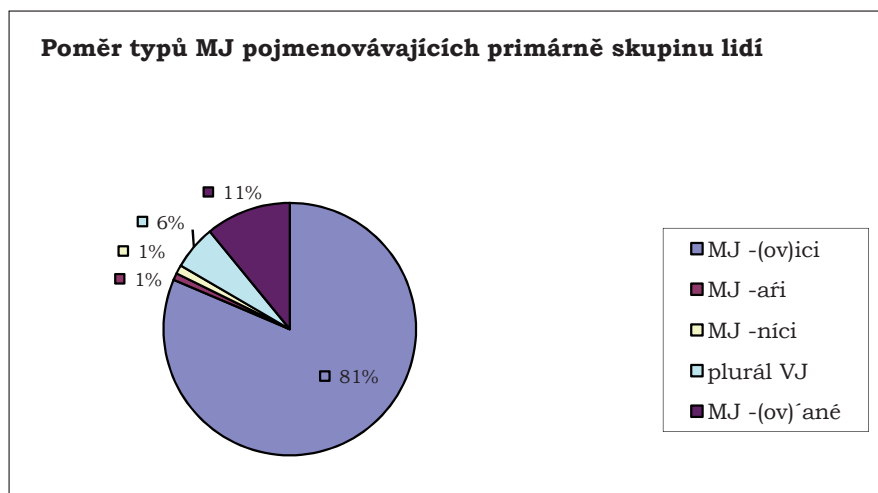
Na první pohled je zřejmá převaha MJ pojmenovávajících primárně skupinu lidí: jejich téměř 900 dokladů představuje polovinu z 1800 analyzovaných oikonym. Větší část druhé poloviny reprezentují MJ s motivem posesivity (kolem 530), menší část oikonyma pojmenovávající primárně lokalitu (kolem 380). Typy tvoření MJ poslední skupiny jsou časté rovněž při tvoření anoikonym, proto bývají MJ někdy klasifikována jako přejatá z původního pomístního jména (např. *Břevnov*). Tuto formulaci nepovažujeme za příliš vhodnou: MJ chápeme jako výsledky *oikonymického* slovotvorného procesu,

příčemž svou slovotvornou strukturou se mohou shodovat nejen s anoikonými, ale i s apelativy.

V této skupině se nejvíce uplatňuje tvoření adjektivních MJ (114 formací; např. *Buková, Dubno*) a substantivizace adjektiv (80; např. *Chvojnícě, Tupec*). K hojně zastoupeným patří též tvoření deverbativ (46; např. *Polom, Roztoky*) a deminutiv (53; např. *Cěrekvicě, Hostrázek*). Průměrně zastoupené jsou typy: prefixace a prefixálně-konverzní postup (23; např. *Zádub, Podgórie*), MJ s formantem *-(ov)ina* (19; např. *Vrabina, Březina*), pluralizace apelativ (14; např. *Koryta, Lochy*), formant *-išče* (11; např. *Kapřišče*). Ojedinele se uplatňují formanty *-ie* (8; např. *Habrie*), *-ava* (3; např. *Ľubchava*), *-dlo* (2; např. *Kopidlo*), *-inec* (1; *Husinec*).

V rámci skupiny MJ utvořených posesivními formanty je nejvíce zastoupen typ *-óv*, který jeví i největší progresivitu (k shrnutí posesiv viz 2.14.18–21).

Největší podíl na tvoření oikoným mají ve zkoumaném období typy pojmenovávající skupinu lidí. Procentuální zastoupení jednotlivých typů MJ zobrazuje následující graf:

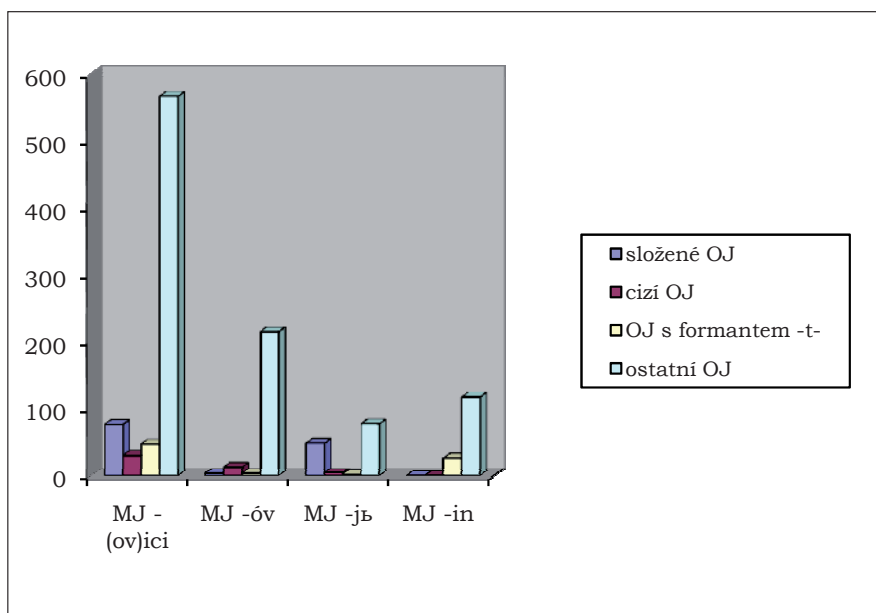

Graf IV: Procentuální podíl jednotlivých typů MJ v rámci skupiny oikoným pojmenovávajících primárně skupinu lidí

Jak vyplývá z grafu, výrazně převažují formace s *-(ov)ici* (730 dokladů a 16 prefixálně-sufixálních; např. *Chomútovici, Popici; Zágorcíci*). Druhým nejpočetnějším typem jsou MJ na *-(ov)´ané* (98 a 8 prefixálně-sufixálních; např. *Bukov´ané, Dub´ané; Podólšané*). Typ pluralizace vlastního jména je zastoupen 51 doklady (např.

Štřelci, Diváci). Méně se realizuje pluralizace apelativního pojmenování osoby (7; např. *Štřelci*), MJ na *-áře* (8; např. *Svinaři*) a *-(ov)níci* (9; např. *Dušníci*).

Převažující fundující bázi při tvoření MJ ve zkoumaném období jsou antroponyma. Odvozují z nich formanty *-(ov)ici*, všechny sufixy s posesivním významem a omezeně z nich vznikají MJ pluralizací. Pluralizace není sama o sobě v oikonymii příliš produktivní vzhledem k nevýraznosti slovtvorného formantu a zvláště při odvozování z OJ se dává přednost jiným formantům. Z nich se jako nejperspektivnější ukazuje typ *-(ov)ici*. K jeho detailnímu shrnutí (v 2.19.7) doplňujeme na tomto místě graf zobrazující jeho spojitelnost s vybranými antroponymickými základy v porovnání s posesivy.

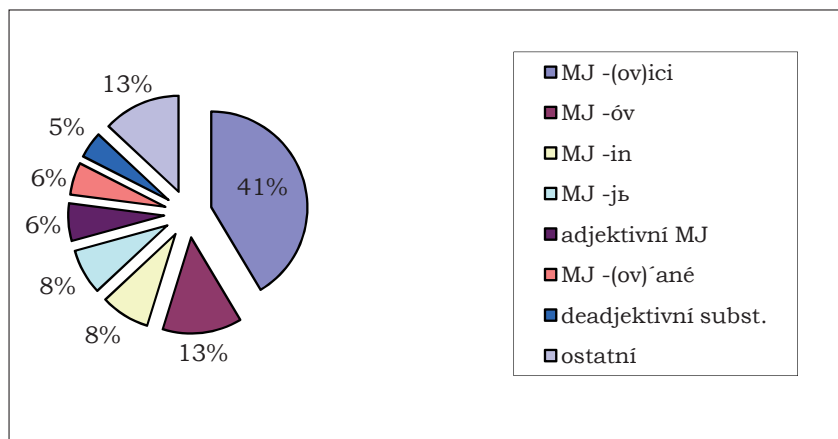

Graf V: Podíl některých formantů na derivaci od vybraných typů OJ

Je zřejmé, že typy OJ, z nichž tvořily hojně posesivní formanty **-jb* (složená OJ) a *-in* (OJ s formantem *t*), se uplatňují jako fundující základy rovněž u typu *-(ov)ici*. Ten postupně přebírá antroponymickou fundující bázi obou formantů (**-jb* a *-in*), které patřily v rámci posesivů k méně produktivním. Z původních posesivních formantů se nejlépe rozvíjí *-óv*, především díky derivaci z početných o-kmenových antroponym a přejatých OJ cizího původu. U progresivního formantu *-(ov)ici* dochází už v nejstarším období k rozšiřování původní výhradně antroponymické fundující báze o apelativa a k tvoření prefixálně-sufixálních formací. Geografické rozložení formací

utvořených uvedenými čtyřmi sufixy od vybraných typů fundujících OJ zobrazují mapy 4, 5 a 6 v příloze na s. 203–204.

Poslední graf znázorňuje procentuální podíl nejvíce zastoupených typů jmen, bez zřetele k jejich původnímu významu, objektu pojmenování či způsobu utvoření. Zohledněny jsou jen počty jmen.

Graf VI: Procentuální podíl nejvíce zastoupených typů jmen (bez ohledu na objekt pojmenování a slovtvorný typ)

Graf potvrzuje absolutní převahu MJ na *-(ov)ici* ve zkoumaném období (42 %). Ze zbylých typů jsou relativně hojně zastoupena posesiva na *-ov* (14 %), méně potom další posesivní typy **-j̃* a *-in* (po 8 %). Nezanedbatelným typem jsou MJ ve tvaru substantivizovaného adjektiva (6 %), obyvatelská MJ na *-(ov)ané* (5 %) a deadjektivní substantiva (4 %).

V této práci jsme se pokusili analyzovat principy tvoření místních jmen, jejichž doklady nám zprostředkovávají nejstarší památky k dějinám českého jazyka. Materiál tohoto typu má velký význam pro poznání počátků našeho jazyka, neboť pochází z doby, z níž nemá čeština dochovány souvislé texty. Detailní analýza, provedená s oporou v dostupné literatuře o tvoření apelativ a osobních jmen ve staré češtině, umožnila vyslovit závěry o podílu jednotlivých typů na tvoření místních jmen ve vymezené době, snažila se poukázat na rysy společné s apelativním tvořením, ale také na rysy, jimiž se tvoření místních jmen jako specificky onymické odlišuje. Materiál naší práce je sice chronologicky ohraničen, nicméně podíl jednotlivých typů místních jmen na celkovém počtu analyzovaných jmen dává jasný obraz toho, které z analyzovaných typů jmen představují produktivní typy a které budou určovat směr vývoje české oikonymie v mladší době. Jak provedený rozbor, tak závěry na jeho základě

zformulované mohou sloužit jako komparační materiál pro srovnání se stavem oikonymie v mladším období, popř. v současnosti, nebo s podobným rozbohem oikonymie jiného slovanského jazyka.